

УДК 378.013:316.423.6]:[378.017:172-026.12]:378.018.8 057.4]:[316.422:378](045)
DOI: 10.31499/2706-6258.1(15).2026.359703

РОЛЬ ПЕДАГОГІКИ ЕМАНСИПАЦІЇ У ФОРМУВАННІ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Алла Добридень, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри початкової освіти, Уманський національний університет.

ORCID: 0000-0003-0786-0161

E-mail: alladobruden@gmail.com

Ірина Купіна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри теорії і методики викладання філологічних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

ORCID: 0000-0003-3009-1604

E-mail: irinaregbyf@gmail.com

У статті здійснено теоретичний аналіз педагогіки емансипації як чинника формування активної громадянської позиції здобувачів вищої освіти в умовах трансформації освітнього простору. Метою дослідження є обґрунтування потенціалу педагогіки емансипації у розвитку критичного мислення, суб'єктності та громадянської свідомості студентської молоді. Розкрито сутність ключових понять, схарактеризовано основні ідеї критичної педагогіки як методологічного підґрунтя емансипативного підходу. У результаті дослідження визначено педагогічні умови, що сприяють формуванню громадянської позиції майбутніх фахівців, та надано практичні рекомендації щодо впровадження емансипативних стратегій у закладах вищої освіти.

***Ключові слова:** педагогіка емансипації; критична педагогіка; громадянська позиція; здобувач вищої освіти; критичне мислення; громадянська освіта; освітня трансформація; діалогічна взаємодія; професійна підготовка; суб'єктність студента.*

THE ROLE OF PEDAGOGY OF EMANCIPATION IN THE FORMATION OF AN ACTIVE CIVIC POSITION OF FUTURE SPECIALISTS IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATION OF HIGHER EDUCATION

Alla Dobryden, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor in the Department of Elementary Education, Uman National University.

ORCID: 0000-0003-0786-0161

E-mail: alladobruden@gmail.com

Iryna Kupina, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor in the Department of Theory and Methods of Teaching Philological Disciplines in Preschool, Elementary, and Special Education, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-3009-1604

E-mail: irinaregbyf@gmail.com

The article presents a theoretical and conceptual analysis of emancipator pedagogy as a significant factor in shaping the civic position of higher education students in the context of current educational

transformations in Ukraine. The authors explore the philosophical and pedagogical foundations of emancipation in education, emphasizing the relevance of critical pedagogy as a methodological basis for empowering learners and fostering their agency within the learning process. The key concepts are defined, including «emancipator pedagogy», «critical thinking», «civic consciousness», and «student subjectivity».

The study highlights the necessity of shifting from traditional, authoritative teaching models towards student-centered, ideological approaches that prioritize active involvement, reflection, and social responsibility. In this regard, the higher education environment is viewed as a space for personal growth, civic self-identification, and participation in democratic processes. Emancipator pedagogy is analyzed as a transformation force that enables students not only to gain professional knowledge, but also to develop critical awareness, the ability to reflect on social realities, and readiness for civic engagement.

Particular attention is paid to the integration of critical educational practices in the academic context: problem-based learning, project activities with social impact, democratic decision-making, and reflexive practices. These tools are presented as effective strategies for forming the foundations of civic consciousness and social responsibility among students. The article also identifies the key challenges and opportunities of implementing emancipator approaches in the context of Ukrainian higher education reforms.

The conclusions emphasize the role of emancipator pedagogy in forming a holistic, socially mature personality of a future specialist, who is capable of not only adapting to the dynamic demands of modern society, but also actively contributing to its democratic development. Practical recommendations are proposed for educators and higher education institutions on how to apply emancipator strategies to strengthen students' civic identity, critical thinking, and readiness for active social participation.

Keywords: *emancipator pedagogy; critical pedagogy; civic position; higher education student; critical thinking; civic education; educational transformation; illogical interaction; professional training; student agency.*

У контексті сучасних соціальних викликів, пов'язаних із демократизацією суспільства, діджиталізацією освіти та реформуванням вищої школи, особливої уваги набуває формування активної громадянської позиції здобувачів вищої освіти. Система освіти вже не може обмежуватись лише передачею знань – вона має виступати простором соціального становлення, критичного осмислення дійсності та підготовки молоді до відповідального громадянства.

Педагогіка емансипації як інноваційний підхід у сучасній гуманітарно-освітній парадигмі забезпечує підґрунтя для формування незалежного мислення, розвитку суб'єктності здобувачів вищої освіти та їх здатності до участі в демократичних перетвореннях. У межах цього підходу студенти розглядаються не як об'єкти освітнього впливу, а як активні учасники і творці знання, що формують цінності, здатні трансформувати суспільство.

У процесі трансформації вищої освіти України, що супроводжується євроінтеграційними змінами, особливу актуальність набуває інтеграція критичної, емансипативної педагогіки в освітній процес, адже саме вона здатна формувати не лише фахівця, а й громадянина з активною життєвою позицією.

Педагогіка емансипації, яка ґрунтується на засадах критичної педагогіки, пропонує альтернативу традиційним авторитарним моделям освіти, акцентуючи на розвитку особистісної та соціальної автономії здобувачів освіти. Такий підхід створює умови для осмисленого формування громадянської свідомості, здатності до рефлексії, солідарності та участі у громадському житті.

В умовах викликів, що постають перед сучасною українською державою – війна, політична нестабільність, моральна криза – освіта має стати осередком формування відповідального громадянина.

Метою статті є визначення ролі педагогіки емансипації у формуванні активної громадянської позиції здобувачів вищої освіти в умовах трансформації вищої школи України.

Вивчення проблеми формування громадянської позиції здобувачів вищої освіти засобами педагогіки емансипації базується на здобутках як зарубіжної, так і вітчизняної педагогічної думки. Так, серед зарубіжних науковців, які заклали основи критичної та емансипативної педагогіки, особливе місце посідає Пауло Фрейре, який у своїй праці «Педагогіка пригноблених» обґрунтував ідею освіти як інструмента визволення. Він виступив із критикою авторитарних моделей навчання, запропонувавши натомість діалогічну педагогіку, що стимулює розвиток критичного мислення, рефлексії та соціальної активності. За Фрейре, формування громадянської позиції можливе лише за умови рівноправної взаємодії між викладачем і студентом [7, с. 168].

Ідеї радикальної критичної педагогіки розвинув Пітер Макларен, який акцентував на ролі освіти у боротьбі з соціальною нерівністю. Він розглядає освіту як засіб трансформації свідомості, а формування громадянської позиції – як результат опору домінантним ідеологіям через знання [8, с. 208].

Серед вітчизняних науковців, що досліджують окреслену проблематику, слід виокремити Івана Беха, який розробив концепцію суб'єктного підходу у вихованні. Він вважав, що громадянське становлення особистості можливе лише за умови цілісного розвитку її духовного, морального та інтелектуального потенціалу. Освіта, за його переконанням, має формувати відповідального громадянина через поєднання свободи вибору та соціальної відповідальності [2, с. 136].

Дослідниця Оксана Будник розглядає критичну педагогіку в контексті української освітньої реформи, акцентуючи на важливості партнерських взаємин, діалогу, розвитку рефлексії та ціннісних орієнтирів. На її думку, формування громадянськості потребує відмови від авторитарних моделей навчання та впровадження гуманістично зорієнтованих стратегій [3, с. 6].

Питання формування громадянських компетентностей детально досліджує Любов Коваль, яка вказує на необхідність інтеграції громадянських цінностей у навчальні програми закладів вищої освіти. Вона підкреслює взаємозв'язок між емоційною зрілістю студентів і їхньою здатністю до громадянської дії [5, с. 34].

У своїх роботах Віктор Андрущенко, аналізує гуманістичну парадигму сучасної освіти, наголошує на ролі вищої школи у становленні особистості як повноправного члена громадянського суспільства. Він вважає, що педагогічна діяльність має бути спрямована на формування особистості з активною життєвою позицією та високим рівнем соціальної відповідальності [1, с. 14].

У дослідженнях Катерини Кульбач простежується еволюція підходів до громадянської освіти в Україні. Авторка вказує на потребу оновлення методів підготовки педагогів ЗВО з урахуванням принципів емансипативної та особистісно зорієнтованої освіти [6, с. 47].

Методологічні основи критичної педагогіки у контексті модернізації української освіти аналізує Сергій Ганаба, який підкреслює значущість переходу від інформаційного трансферу до розвитку студентської суб'єктності. На його думку, педагог має бути фасилітатором, а не контролюючим агентом, створюючи умови для рефлексії, критичного мислення і громадянської активності [4, с. 81].

Відповідно до теоретичного аналізу окресленої проблематики бачимо, що педагогіка емансипації формується на перетині філософських, соціологічних та педагогічних ідей, спрямованих на звільнення особистості від зовнішнього контролю, нав'язаних стереотипів, ідеологічного тиску та обмежень, які перешкоджають розвитку автономного мислення й активної громадянської участі. Як педагогічна концепція, вона

пов'язана з такими категоріями, як свобода, суб'єктність, критичне мислення, самосвідомість, діалог, що виступають як вихідні орієнтири освітнього процесу.

Поняття «емансипація» у педагогіці розглядається як процес і результат розвитку здатності особистості діяти самостійно, незалежно від зовнішніх авторитетів, критично осмислюючи навколишню дійсність та здобутий досвід. У цьому контексті педагогіка емансипації протистоїть авторитарній освітній парадигмі, де знання нав'язуються, а не осмислюються. Натомість вона надає перевагу діалогічній взаємодії, суб'єкт-суб'єктивним відносинам між викладачем і здобувачем освіти [3, с. 12].

Теоретичне підґрунтя педагогіки емансипації значною мірою сформоване під впливом критичної педагогіки, основоположником якої вважається Пауло Фрейре. У своїй праці «Педагогіка пригноблених» він виступив із критикою так званої «банківської моделі освіти», що передбачає пасивне засвоєння знань. Натомість він запропонував педагогіку діалогу, яка має на меті не лише навчання, а й визволення, формування здатності до дії, що змінює реальність [7, с. 78].

Відповідно до трактувань окресленої проблематики можемо виділити ключові ідеї педагогіки емансипації – це:

- *суб'єктність* здобувача освіти як активного учасника освітнього процесу;
- *критичне мислення* як засіб розуміння соціальних структур, які формують нерівність, дискримінацію та залежність;
- *освіта як практика свободи*, що сприяє не лише академічному розвитку, а й соціальному становленню;
- *діалогічна взаємодія* між учасниками освітнього процесу як основа формування демократичної культури;
- *соціальна відповідальність* освіти перед суспільством та людиною.

Таким чином, педагогіка емансипації постає не лише як педагогічна технологія, а як світоглядна платформа, що орієнтує на формування особистості, здатної критично сприймати світ, брати участь у його перетворенні та виступати повноправним громадянином демократичного суспільства.

У сучасному освітньому дискурсі питання формування громадянської позиції займає провідне місце, оскільки освіта дедалі більше розглядається як інструмент соціалізації, демократизації та зміцнення громадянського суспільства. Громадянська позиція, як ціннісно-світоглядна категорія, репрезентує здатність особистості усвідомлювати себе суб'єктом суспільних відносин, виявляти активність у громадському житті, дотримуватись принципів демократії, прав людини, соціальної справедливості [5, с. 40].

У контексті трансформації української освіти, орієнтованої на європейські стандарти, формування громадянської свідомості та громадянської відповідальності набуває характеру стратегічного завдання. Освітній процес у закладах вищої освіти має забезпечувати не лише професійну підготовку, а й виховання громадянина, здатного до критичного аналізу суспільних процесів, відповідального прийняття рішень та участі в розбудові демократичної держави.

Громадянська позиція здобувача вищої освіти включає складові компоненти:

1. *Когнітивний* – охоплює знання про громадянські права і свободи, засади функціонування демократичних інституцій, історію та культуру держави.
2. *Емоційно-ціннісний* – відображає настанову на участь у громадському житті, повагу до закону, солідарність, толерантність, патріотизм.
3. *Поведінковий* – проявляється у готовності до реальної дії – участі у волонтерських, соціальних ініціативах, студентському самоврядуванні, захисті прав інших.

Формування громадянської позиції в системі вищої освіти потребує впровадження інтерактивних, проблемно-орієнтованих, емансипативних освітніх практик, що дозволяють здобувачам вищої освіти не лише здобувати знання, а й набувати соціального досвіду, необхідного для громадянської самореалізації.

Отже, громадянська позиція має виступати не лише предметом виховного впливу, а цільовим орієнтиром освітнього процесу, що інтегрується у всі його рівні – від змістового наповнення дисциплін до організації студентського життя. Її становлення є запорукою формування покоління молоді, здатного не лише адаптуватися до змін, а й активно впливати на їхній напрям у руслі демократичних цінностей.

Важливо зазначити, що педагогіка емансипації володіє значним потенціалом у формуванні громадянської свідомості та активної позиції здобувачів вищої освіти. Її головною особливістю є орієнтація на визволення особистості через освіту, формування критичного погляду на дійсність і розвиток готовності до відповідальної участі в суспільному житті. Такий підхід виходить за межі традиційного навчання й передбачає створення умов для глибокої внутрішньої трансформації здобувача вищої освіти, що включає не лише інтелектуальну, а й моральну, соціальну та громадянську сфери.

Ключовим механізмом реалізації емансипативного потенціалу освіти є *критичне мислення*, яке дозволяє здобувачам усвідомлювати соціальні проблеми, дискримінаційні практики, нерівність, а також бачити себе суб'єктами змін. У процесі засвоєння знань акцент зміщується з репродуктивного відтворення інформації на її осмислення, переосмислення та перетворення у власну життєву позицію.

Не менш важливою складовою педагогіки емансипації є *рефлексивність*, яка стимулює здобувачів освіти до самоспостереження, аналізу власних переконань, поведінки й дій. Такий підхід створює умови для виховання громадянської відповідальності, оскільки розвиває внутрішню потребу діяти не лише на підставі зовнішніх вимог, а й у відповідності до особистих цінностей, переконань і почуття обов'язку перед суспільством.

Педагогіка емансипації також активно сприяє *розвитку соціальної компетентності*, що включає вміння вести діалог, працювати в команді, вирішувати конфлікти, поважати іншу точку зору. Застосування діалогічних методів, проектного підходу, проблемного навчання дозволяє студентам практикувати демократичні моделі взаємодії, що безпосередньо готують їх до активної участі у громадському житті.

Особливої значущості набуває також *співвідповідальність в освітньому процесі*, коли здобувачі вищої освіти залучаються до прийняття рішень, планування освітніх заходів, оцінювання. Це створює ситуацію реального досвіду громадянської дії, де навчання стає не лише процесом здобуття знань, а й простором для реалізації громадянських практик.

Отже, педагогіка емансипації, інтегруючи у себе ідеї свободи, критики, діалогу, відповідальності, є ефективним інструментом виховання соціально зрілої, активної, демократично орієнтованої особистості. Її впровадження у вищій школі відкриває нові можливості для формування повноцінної громадянськості студентської молоді, здатної не лише пристосовуватися до змін, а й ініціювати їх в інтересах суспільства.

Сьогодні система вищої освіти України переживає глибокі трансформаційні процеси, спричинені як внутрішніми соціально-політичними змінами, так і зовнішнім євроінтеграційним впливом. У центрі сучасних реформ – переорієнтація освітнього процесу на здобувача освіти як активного суб'єкта навчальної діяльності, носія цінностей демократичного суспільства. Це зумовлює необхідність перегляду

традиційних підходів до підготовки фахівців, з урахуванням не лише їх професійної, а й громадянської складової.

Становлення здобувача вищої освіти як громадянина передбачає цілеспрямоване виховання його соціальної відповідальності, здатності до участі в громадському житті, готовності захищати демократичні цінності, дотримуватись принципів правової держави. Проте реалізація цього завдання супроводжується низкою викликів: залишки авторитарних моделей навчання, формалізм у реалізації виховної функції освіти, слабка інтеграція критичного і громадянського компонентів у навчальні програми.

Разом з тим, сучасні освітні реформи – зокрема імплементація Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи та стратегій розвитку вищої освіти – відкривають можливості для осмисленої інтеграції громадянсько зорієнтованих практик у діяльність закладів вищої освіти. Освітній процес дедалі більше розглядається як простір для формування особистості, здатної до свідомого вибору, моральної позиції та соціальної взаємодії.

Сучасна педагогічна практика у вищій школі демонструє зростаючу зацікавленість у впровадженні критичних освітніх стратегій, які сприяють формуванню активної громадянської позиції здобувачів вищої освіти. Серед найбільш поширених підходів варто виокремити:

– *Проблемно-орієнтоване навчання*, що передбачає аналіз реальних соціальних ситуацій і пошук конструктивних рішень, залучає студентів до дискусій з актуальних суспільно-політичних тем.

– *Проектна діяльність*, у якій учасники освітнього процесу реалізують соціальні, волонтерські, екологічні або культурні ініціативи, набуваючи досвіду громадянської дії.

– *Діалогічні методика*, що базуються на взаємоповазі, відкритості, рівності – створюють атмосферу, де кожен учасник освітнього процесу має право на власну думку.

– *Критичне читання та осмислення текстів*, зокрема – законодавчих, філософських, публіцистичних, що розвиває здатність до інтерпретації, оцінки, порівняння різних позицій.

– *Рефлексивні практики*, які заохочують здобувачів вищої освіти до самоаналізу, формулювання особистої позиції, оцінки власної участі у суспільних процесах.

Застосування зазначених методів створює передумови для формування критичної свідомості, емпатії, готовності до демократичної участі, що є ознаками громадянської зрілості. Вони також сприяють переходу від традиційної, вертикально організованої моделі освіти до партнерської та емансипативної, у якій здобувач вищої освіти виступає не лише об'єктом впливу, а повноправним учасником змін.

Аналізуючи теоретичні аспекти окресленої проблематики можемо зробити висновок, що трансформація вищої освіти відкриває широкі можливості для утвердження педагогіки емансипації як методологічної основи підготовки громадян нового типу – вільних, відповідальних, здатних до дії та соціального перетворення. Аналіз проблеми формування громадянської позиції здобувачів вищої освіти засобами педагогіки емансипації дозволяє стверджувати, що сучасна освіта має виходити за межі суто професійної підготовки і дедалі більше орієнтуватися на виховання активного, відповідального громадянина демократичного суспільства. У цьому контексті педагогіка емансипації виступає не лише як альтернативна освітня парадигма, а як методологічна основа оновлення змісту, форм і методів навчання у закладах вищої освіти.

Її провідні ідеї – діалогічність, суб'єктність, критичність, соціальна відповідальність – створюють теоретичне підґрунтя для переосмислення ролі здобувача

вищої освіти в освітньому процесі, який розглядається не як пасивний реципієнт знань, а як співтворець освітнього середовища, учасник соціальних перетворень, носій демократичних цінностей.

Таким чином, педагогіка емансипації постає як потужний ресурс формування цілісної, зрілої особистості, здатної до самореалізації не лише у професійній, а й у громадській сфері.

З огляду на теоретичні положення дослідження, доцільним є впровадження таких практичних кроків у педагогічну діяльність закладів вищої освіти:

– *формування емансипативного освітнього середовища* – орієнтованого на взаємну повагу, довіру, відкритий діалог і підтримку суб'єктності студентів;

– *інтеграція критичних освітніх методик* у зміст навчальних дисциплін: проблемно-орієнтоване навчання, кейс-методи, проектна діяльність, дебати, рольові ігри;

– *підвищення ролі рефлексії* як інструмента осмислення досвіду, самопізнання та формування особистої позиції; запровадження рефлексивних щоденників, портфоліо, самооцінювання;

– *залучення здобувачів вищої освіти до прийняття рішень* в університетському середовищі: участь у студентському самоврядуванні, дорадчих органах, ініціативах, пов'язаних із громадянською активністю;

– *сприяння соціальному залученню* через підтримку волонтерських, екологічних, культурних, правозахисних проєктів, які створюють умови для набуття громадянського досвіду;

– *підвищення педагогічної компетентності викладачів* щодо філософії критичної педагогіки, механізмів формування громадянськості, засобів педагогічної підтримки суб'єктності здобувачів вищої освіти.

Подальша наукова розвідка в окресленій проблематиці доцільна у напрямі розробки дієвих педагогічних технологій, що інтегрують принципи емансипації в освітній процес закладів вищої освіти. Актуальним також є вивчення ефективності впровадження критичних освітніх стратегій у різних спеціальностях, зокрема в підготовці педагогів, правників, управлінців, соціальних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. В. Гуманістична парадигма освіти як база становлення громадянського потенціалу особистості. *Освітологічний вимір сучасності*. 2022. Вип. 2. С. 12–27.
2. Бех І. А. Суб'єктний підхід у системі педагогічної діяльності : монографія. Київ : Національна академія педагогічних наук України, 2023. 256 с.
3. Будник О. Візія (без) критичної педагогіки та виклики сучасної української освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2024, № 3. С. 5–20.
4. Ганаба С. П. Методологічні аспекти критичної педагогіки у вищій школі. *Педагогічні студії: теорія і практика*. 2024. № 6. С. 79–96.
5. Коваль Л. М. Формування громадянських компетентностей у вищій школі: теорія і практика. *Педагогіка і освіта*. 2023. № 4. С. 34–49.
6. Кульбач К. І. Історія та сучасні підходи до громадянської освіти в Україні. *Вісник спадщини*. 2025. № 1. С. 45–62.
7. Freire P. *Pedagogy of the Oppressed*. New York : Bloomsbury Academic, 2017. 304 p.
8. McLaren P. *Life in Schools: An Introduction to Critical Pedagogy in the Foundations of Education*. 2nd ed. New York : Routledge, 2009. 392 p.

REFERENCES

1. Andrushchenko V. V. (2022). Humanistychna paradyhma osvity yak baza stanovlennia hromadianskoho potentsialu osobystosti [The humanistic paradigm of education as the basis for the formation of a person's civic potential]. *Osvitlohichnyi vymir suchasnosti*, Issue 2, pp. 12–27. [in Ukrainian].

2. Bekh I. A. (2023). Subiektnyi pidkhid u systemi pedahohichnoi diialnosti: monohrafiia [The subject-based approach in the system of pedagogical activity: monograph]. Kyiv: National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. 256 p. [in Ukrainian].
3. Budnyk O. (2024). Viziia (bez) krytychnoi pedahohiky ta vyklyky suchasnoi ukrainskoi osvity [The vision of (non-)critical pedagogy and challenges of modern Ukrainian education]. Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho, № 3, pp. 5–20. [in Ukrainian].
4. Hanaba S. P. (2024). Metodolohichni aspekty krytychnoi pedahohiky u vyshchii shkoli [Methodological aspects of critical pedagogy in higher education]. Pedahohichni studii: teoriia i praktyka, № 6, pp. 79–96. [in Ukrainian].
5. Koval L. M. (2023). Formuvannia hromadianskykh kompetentnosti u vyshchii shkoli: teoriia i praktyka [Formation of civic competencies in higher education: theory and practice]. Pedahohika i osvita, № 4, pp. 34–49. [in Ukrainian].
6. Kulbach K. I. (2025). Istorii ta suchasni pidhody do hromadianskoi osvity v Ukraini [History and current approaches to civic education in Ukraine]. Visnyk spadshchyny, № 1, pp. 45–62. [in Ukrainian].
7. Freire, P. (2017). *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Bloomsbury Academic. 304 p. [in English].
8. McLaren, P. (2009). *Life in Schools: An Introduction to Critical Pedagogy in the Foundations of Education* (2nd ed.). New York: Routledge. 392 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 27.02.2026 р.

Прийнята до друку 20.03.2026 р.

Опубліковано 02.04.2026 р.